
SPMN 2021 10

1. Novela zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín – druhé čítanie

Dvojazyčné šípové smerníky

Cieľom návrhu zákona z dielne poslanca Gyimesiho je dať obciam možnosť použiť šípové smerníky s názvom vyznačených cieľov za účelom navádzania účastníkov cestnej premávky aj v jazyku národnostnej menšiny. Obce získavajú túto možnosť v súlade s § 2 ods. 1, t. j. ak sa v obci prihlási k národnostnej menšine aspoň 15% obyvateľov v dvoch sčítaniach po sebe.

Status quo povoľuje dvojazyčné označenie obcí, železničných a autobusových staníc, ulíc, geografických objektov či pamätných tabúľ. Navyše § 4 ods. 6 určuje, že všetky nápisy a oznamy určené na *informovanie verejnosti* (najmä v predajniach, na športoviskách, v reštauračných zariadeniach, na uliciach, *pri cestách a nad nimi*, na letiskách, autobusových staniciach a železničných staniciach) sa môžu uvádzať aj v jazyku menšiny.

V dôvodovej správe sa uvádza, že potreba doplnenia zákona o dvojazyčné šípové smerníky vyplýva z toho, že § 4 ods. 6 slúži na informovanie verejnosti, a teda sa nemôže vzťahovať na dopravné značky. Tie sú v súlade s § 1 ods. 1 vyhlášky ale aj § 3 ods. 2 písm. b) zákona č. 8/2009 Z. z. určené pre účastníkov *cestnej premávky*.

S touto interpretáciou sa však súhlasiť nedá. Viaceré menšinové organizácie, ako aj splnomocnenec pre národnostné menšiny Bukovszky upozorňujú, že zákonný rámec na používanie takýchto dopravných značiek existuje už aj teraz, problémy sú iba s realizáciou zákonných možností. Proti sa vyjadril aj Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny. Gyimesiho návrh rieši iba úzky okruh dopravných značiek, čo môže byť pre menšiny v konečnom dôsledku aj nevýhodné, pretože doterajšia úprava umožňovala používanie viacerých typov dopravných značiek.

To znamená, že taxatívnym pomenovaním šípkových smerníc a pridaním novej vety od pôvodného odseku 6 novelizácia vzbudzuje dojem, že § 4 ods. 6 sa netýka všetkých dopravných značení (keby sa týkala, nepotrebujeme osobitne pomenovať šípkové smernice). Touto úzkou interpretáciou existujúceho zákona sa menšinové práva zužujú, nie rozširujú. Šípkové smernice (=smernice v tvare šípky) navyše tvoria iba menšiu časť dopravných tabúľ, teda navrhnutá novelizácia by reálne neznamenal dvojazyčnosť na cestách vo všeobecnosti, iba v prípade týchto špecifických tabúľ, ad hoc.

Hodnotenie: pri minimálnych výhodách novelizácie, zároveň rizika úzkej interpretácie zákona po taxatívnom vymenovaní šípkových smerníc, návrh neodporúčame podporiť.

2. Zákon o Csemadok

Tento nový návrh zákona bol vypracovaný poslancom Gyimesim na jediný účel, a to zabezpečiť každoročnú fixnú ročnú podporu 300 tisíc eur pre organizáciu Csemadok (Maďarský spoločenský a kultúrny zväz na Slovensku). Ide o tradičný kultúrny zväz maďarskej menšiny na Slovensku, ktorý funguje od roku 1949.

Dôvodová správa hovorí o tom, že návrh zákona, ako aj rozpočet na tento účel, bol prediskutovaný s Ministerstvom kultúry.

Samotný návrh ex offo nikomu neškodí, a Csemadok niečo získa, na treba sa pozrieť na širší kontext.

V predošlých mesiacoch sme zaznamenali niekoľko útokov na samosprávnosť Fondu na podporu kultúry národnostných menšín (Kult Minor), ktoré boli tiež orchestrované poslancom Gyimesim. Obmedziť schopnosť menšinových kultúrnych organizácií ovplyvniť rozdelenie zdrojov v rámci menšinovej kultúry, a zároveň osobitným zákonom fixnúť sumu podpory pre organizáciu ktorá je nám blízka, zavaňa starou školou kultúrnej politiky a systémom našich ľudí.

Ak existuje voľných 300 tisíc eur na menšinovú kultúru, navrhujeme to radšej „zaliať“ do Kult Minor, ktorý kvôli nedostatočne vysokým zdrojom na administratívu zápasí s problémami pri vyplatení dotácií. Ďalšia možnosť je z tejto sumy zriadiť inštitúciu na metodickú podporu menšinovej kultúry. O tejto situácii sa uzniesol aj Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny, ktorý zároveň odsúdil legislatívne aktivity (partizánčiny) poslanca Gyimesiho.

Zákon je z technického hľadiska slabý. Zákon neupravuje žiadne pravidla nakladania s financiami, hospodárenia, nie je riešený účel, kontrola, vykazovanie, konflikt záujmov. Má iba minimálny objem detailov. Neupravuje sa, či Csemadok sa stále môže uchádzať o zdroje z Kult Minor (čo teraz robí veľmi úspešne), alebo či je to myslené tak, že toto nahrádza podporu z fondu.

Hodnotenie: na základe hore uvedených skutočností odporúčame radšej podporiť samostatnosť menšinovej kultúry formou posilnenia Kult Minor, ako zabetónovať jednu organizáciu do zákona.

Návrh neodporúčame podporiť.

3. Vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1993 o štátnom občianstve

Dvojaké občianstvo

Účelom tejto novelizácie je „opraviť“ stav, ktorý vznikol v roku 2010 zakázaním dvojakého občianstva pre občanov Slovenskej republiky. Aj keď táto novelizácia bola primárne nasmerovaná proti Maďarsku a jeho zákonu, s cieľom zastaviť rozmach slovensko-maďarského dvojitého občianstva u obyvateľov Slovenska, spôsobuje v praxi problémy pre oveľa širšiu vrstvu obyvateľov Slovenskej republiky.

Navrhnuté riešenie však nemôžeme považovať za dobré. Pôvodný „protizákon“ z roku 2010 bol sám v sebe problematický. Po námietke sa Ústavný súd v otázke tohto zákona neuzniesol, to znamená, nenašlo sa kvórum na rozhodnutie za alebo proti novelizácii. Finálne hlasovanie bolo v pomere 5:6.

Novelizácia nerieši základné problémy s ústavnosťou zákona z roku 2010.

Čo je ešte horšie, súčasná novelizácia ešte viac prehlbuje ústavné problémy. Navrhnutá novelizácia vytvára ďalšie výnimky z celoplošného zákazu. Po novelizácii sa dá povedať, že zahraniční Slováci, alebo občania Slovenska pracujúci v zahraničí, budú mať v legislatívnej úprave silnejšie postavenie, ako napríklad Maďar žijúci na Južnom Slovensku. Preto si myslíme že kým aj pôvodný protizákon bol problematický, rozšírením okruhu výnimiek zákonodarca ešte viac prehlbuje protiústavnosť a diskriminačný charakter úpravy. Navyše, filtrovanie cez vzťah k druhej krajine spôsobuje paradox: tí, ktorí žijú v inej krajine, si môžu ponechať slovenské občianstvo, naopak tí, ktorí tu žijú, ho stratia.

Zákon aj po novelizácii ostane nevymáhateľný. To znamená, že ak sa občan sám neprihlási na príslušnom orgáne, že nadobudol druhé občianstvo, tak Slovensko nemá ako zistiť tento fakt. Druhé krajiny totiž nemajú dôvod vydať zoznam svojich občanov slovenským orgánom.

Ako lepšie, alternatívne riešenie navrhujeme vypustiť automatickú stratu občianstva kvôli nadobudnutiu inému štátnemu občianstvu, a zároveň v zákone taxatívne pomenovať výnimky, kde získanie iného občianstva znamená pre Slovensko problém (napríklad ohrozenie bezpečnosti krajiny). Ťarcha dôkazu by tak prešiel z občana, ktorý musí hľadať a dokazovať, že spĺňa výnimku pre nestratenie občianstva, na štát, ktorý by musel dokázať, že nadobudnutie iného štátneho občianstva danej osoby je pre Slovensko nežiadúce.

Hodnotenie: Navrhnutá novelizácia prehlbuje ústavné problémy zákazu dvojakého občianstva, nerieši pritom problémy s aplikačnou praxou. Návrh preto neodporúčame podporiť. Odporúčame zároveň vypracovať a podporiť alternatívny návrh bez zachovania automatickej straty občianstva.

4. Vládný návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) – druhé čítanie

Definícia národnostného školstva

Ide o mimoriadne rozsiahlu novelizáciu. Na tomto mieste budeme diskutovať iba o ustanoveniach osobitne sa týkajúcich národnostných menšín.

1. Novelizácia **zavádza definíciu národnostného školstva**: § 2 ad) *Na účely tohto zákona sa rozumie národnostnou školou a národnostným školským zariadením škola a školské zariadenie, v ktorých sa celý výchovno-vzdelávací proces okrem vyučovania cudzích jazykov uskutočňuje v jazyku národnostnej menšiny,*”.

Doteraz neexistoval v zákone pojem národnostná škola, rozlišovali sa školy s vyučovaním v jazyku (daný jazyk sa vyučuje), alebo s vyučovacím jazykom (väčšina predmetov sa vyučuje v danom jazyku). Definícia však je vylučujúca smerom k školám prvej kategórie „s vyučovaním v jazyku“, ktoré nepadnú do kategórie národnostnej školy. Takéto školy majú napríklad rusínska alebo rómska menšina. Navrhnutá definícia je preto výhodná pre maďarskú menšinu, a nevýhodná pre ostatné. Navrhujeme definíciu zmeniť na inkluzívnejšiu formu.

2. Novelizácia **definuje aj inkluzívne vzdelávanie**: § 2 af) *Na účely tohto zákona sa rozumie inkluzívnym vzdelávaním spoločná výchova a vzdelávanie detí, žiakov, poslucháčov alebo účastníkov výchovy a vzdelávania, uskutočňovaná na základe rovnosti príležitostí a rešpektovania ich výchovno-vzdelávacích potrieb a individuálnych osobitostí a podporujúca ich aktívne zapojenie do výchovno-vzdelávacích činností školy alebo školského zariadenia.*“.

Zahrnutie definície inkluzívneho vzdelávania do zákona je veľmi dôležité pre Slovenskú republiku. Vzhľadom na pokračujúci proces infringementu v oblasti vzdelávania pre porušenie základných práv a slobôd vo vzdelávaní rómskych detí. Je otázna či táto definícia inkluzívneho vzdelávania je postačujúca. K tomuto opatreniu, ak aj k ďalšiemu, treba zmeniť aj dokumenty na nižšej úrovni (vyhláška atď.) a taktiež k opatreniam priradiť finančné krytie.

3. Novelizácia v § 12 (5) mení aj definíciu **výchovno-vzdelávacieho jazyka**. „(5) Podľa odseku 3 sa pre deti a žiakov občanov patriacim k národnostným menšinám výchova a vzdelávanie zaručuje *a) v národnostných školách a národnostných školských zariadeniach, b) v školách a v triedach, v ktorých sa výchova a vzdelávanie uskutočňuje v jazyku príslušnej národnostnej menšiny,*“

Táto definícia je mierne problematická pretože sa v b) vypúšťa slovo škola – ponecháva sa trieda. Z terajšej úpravy to teda vyzerá, buď je celá škola národnostná, alebo jednotlivé triedy môžu byť vyučované v jazyku národnostnej menšiny (segregované triedy) ale škola sa nevie identifikovať inak buď národnostná alebo...?

4. Novelizácia sa snaží o vyčistenie pojmu „**cudzí jazyk**“ v oblasti školstva takouto formou: (6) *Výchova a vzdelávanie sa môže uskutočňovať ako bilingválne vzdelávanie v štátnom jazyku a súčasne v cudzom jazyku. [...]* (7) *Cudzím jazykom na účely tohto zákona nie je jazyk národnostnej menšiny alebo jazyk etnickej skupiny.*

Ide o veľmi senzitívnu tému, navrhnutá zmena však nereaguje najmä na potrebu zmeny metodiky vyučovania slovenčiny na menšinových školách metodikou *cudzích* jazykov. Preto takáto definícia je skôr zmätočná.

5. „§ 28 Materská škola 8) *Deti, pre ktoré je predprimárne vzdelávanie povinné, sa spravidla zaraďujú do samostatnej triedy. Deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami sa zaraďujú do tried spolu s ostatnými deťmi alebo do samostatných tried pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Do samostatnej triedy pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami nemožno zaradiť dieťa výlučne z dôvodu, že pochádza zo sociálne znevýhodneného prostredia; ak samostatnú triedu tvoria len deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, v triede môže byť najviac 16 detí. Samostatné triedy možno vytvárať aj pre deti, ktoré sa učia cudzí jazyk; najvyšší počet detí v takejto triede je 12. Individuálnu logopedickú činnosť zabezpečuje v materskej škole logopéd, ktorý je zamestnancom zariadenia výchovného poradenstva a prevencie.*“

§ 107 (4) *Deti zo sociálne znevýhodneného prostredia alebo žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia sa zaraďujú do triedy materskej školy, triedy základnej školy alebo do triedy strednej školy spolu s ostatnými deťmi alebo žiakmi. To neplatí, ak ide o zaradenie žiaka zo sociálne znevýhodneného prostredia, ktorý je zaradený do špecializovanej triedy podľa § 29 ods. 10*

Veľmi pozitívna zmena na zamedzenie segregovaných tried v rámci MŠ a ZŠ.

6. § 29 mení okrem iných aj **minimálne počty detí v triedach v školách**. Na tomto bode nie je možné s istotou deklarovať, aký autor nie je schopný povedať aký vplyv táto úprava bude mať na málotriedne školy, deklarovaný zámysel racionalizácie siete škôl nie je možné overiť.

7. § 31a umožňuje ukončiť základnú školu komisionálnou skúškou a určuje rozsah a spôsob prípravného kurzu – jednoznačne pozitívna zmena pre tých, ktorí neabsolvovali 9 rokov základnej školy. Druhošancové vzdelávanie sa vykonáva v základnej škole.

8. § 114 Školský klub detí (4) Príspevok na čiastočnú úhradu nákladov na činnosť školského klubu detí sa neuhrádza, ak o to zákonný zástupca požiada a je členom domácnosti, ktorej sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi podľa osobitného predpisu.

Pozitívna zmena, o poplatkoch už nerozhoduje riaditeľ školy, ale môže o to požiadať zákonný zástupca, avšak existujú prípady, kedy zákonný zástupca nemusí byť poberateľom dávky v hmotnej núdzi, no poplatky sú i tak prívysoké pre rodinu. Nie je tiež jasné ako často sa táto spôsobilosť rodičov posudzuje? Raz v septembri, alebo mesačne ako to bolo s obedmi? A čo ak sa rodinná situácia zmení? Musia na toto pamätať obce/zriaďovatelia v príslušných VZN?

9. § 149 zavádza **stredoškolské štipendiá** = veľmi pozitívne, rozhodovanie riaditeľa školy sa ale môže zdať arbitrážne, taktiež je otázne naviazať výšku sociálneho štipendia na prospech. Autor chápe zámer, ale podmienka úspechu pred tým ako sú vytvorené podmienky je iluzórna a škodlivá. Sociálne štipendium nemá byť podmienené prospechom. Prospechové štipendium by naopak mohlo byť voľne kombinovateľné so sociálnym štipendiom – extra motivácia pre sociálne znevýhodnených študentov SŠ. Čiže: samo o sebe je to veľmi potrebný krok, ale naviazanie výšky sociálnych štipendií na prospech je problematické, najmä ak vyhláška ustanovuje osobitné prospechové štipendiá.

Hodnotenie: ide o komplexný návrh, ktorý hodnotíme iba z pohľadu menšín. Novelizácia obsahuje viacero hodnotných prvkov najmä v oblasti práce s vylúčenými komunitami (definícia inkluzívneho školstva, obmedzenie vytvorenia segregovaných tried a podobne).

Zároveň však obsahuje aj minimálne tri prvky, ktoré sú problematické.

Navrhujeme zmeniť definíciu národnostného školstva tak, aby sa do nej dostali aj školy „s vyučovaním“ (a nie iba „s vyučovacím jazykom“), zvýhodníme tak najmä menšie národnostné menšiny.

Navrhujeme vyčistiť definíciu cudzích jazykov najmä s úmyslom umožniť vyučovanie slovenčiny na menšinových školách metodikou cudzích jazykov.

Odporúčame preveriť dopady zmeny minimálnych počtov v triedach na málotriedne školy.

V prípade zmysluplného vyriešenia týchto otázok návrh odporúčame podporiť (s pripomienkami).